

ПРАВА ДІТЕЙ

ТЕМАТИЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ

ДЕПАРТАМЕНТ З ПИТАНЬ
ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ
З ПРАВ ЛЮДИНИ

DG1

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Лютий 2021 р.

ПРАВА ДІТЕЙ

За підготування цих оглядів відповідальний лише
Департамент з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини
і це не створює жодного зобов'язання для Комітету міністрів.

Переклад і друк бюлетеню українською мовою
здійснено в рамках проекту Ради Європи «Боротьба з насильством щодо дітей в Україні (Фаза II)»

1. ЗАХИСТ ДІТЕЙ ВІД ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ Й УТРИМАННЯ В ПІДНЕВІЛЬНОМУ СТАНІ . . . 3	
1.1. Захист від домашнього насильства та жорстокого поводження 3	
1.2. Захист від жорстокого поводження в школі та при виселенні з дому 6	
1.3. Захист від підневільного стану 7	
2. ТРИМАННЯ ДІТЕЙ ПІД ВАРТОЮ 8	
2.1. Тримання дітей під вартою в кримінальному провадженні 8	
2.2. Тримання під вартою дітей-мігрантів 9	
3. ДОСТУП ДІТЕЙ ДО СУДУ 10	
4. ПРАВА ДІТЕЙ У ПИТАННЯХ СІМЕЙНОГО ПРАВА 12	
4.1. Право доступу, опіка над дітьми та возз'єднання сім'ї 12	
4.2. Права дітей у питаннях встановлення родинних зв'язків 14	
4.3. Діти, які перебувають під опікою закладів соціального захисту 17	
5. ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ВИКРАДЕННЯ ТА ПОВЕРНЕННЯ ДІТЕЙ 19	
6. ЗАХИСТ ВІД ДИСКРИМІНАЦІЇ 22	
6.1. Сімейне право та спадкування 22	
6.2. Освіта 23	
АЛФАВІТНИЙ ПОКАЗНИК СПРАВ 26	

Європейський суд з прав людини, спираючись на міжнародні та європейські договори з прав людини, підкреслив потребу дітей в особливому захисті у зв'язку з їхньою вразливістю. Отже, кожна дитина має право на такі заходи захисту, яких потребує її статус малолітньої особи, з боку її сім'ї, суспільства і держави. Комітет міністрів так само рекомендував сім'ям, суспільству і державам виділяти більше коштів на захист дітей, враховуючи їхню вразливість і залежність у своєму розвитку від дорослих¹.

Як результат, при ухваленні всіх рішень, що стосуються дітей, найкращі інтереси останніх мають першорядне значення і повинні повністю й ефективно дотримуватися. Це тягне за собою позитивні зобов'язання держав щодо дітей, щоб будь-які вжиті заходи ніколи не шкодили їхньому здоров'ю та розвитку.

У цьому інформаційному бюлетені наведена низка прикладів загальних та, по змозі, індивідуальних заходів, яких держави вжили та про які повідомили в контексті виконання рішень ЄСПЛ для забезпечення гарантій і захисту прав дітей, зокрема їхнього права на свободу від жорстокого поводження і підневільного стану, права на свободу і безпеку, доступ до суду, сімейного життя, процедури повернення у разі викрадення і свободи від дискримінації в сімейному праві, питаннях спадкування й освіти.

1. ЗАХИСТ ДІТЕЙ ВІД ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ Й УТРИМАННЯ В ПІДНЕВІЛЬНОМУ СТАНІ

1.1. Захист від домашнього насильства та жорстокого поводження

Захист дітей від домашнього насильства протягом шлюбнорозлучного процесу

Низка реформ була проведена для забезпечення швидкого життя органами влади заходів тимчасової опіки, санкцій або інших заходів для захисту дитини та її матері від насильства з боку батька в контексті шлюбнорозлучного процесу. Цивільний процесуальний кодекс 2008 року передбачав, що для забезпечення швидкого прийняття рішень про заходи тимчасової опіки це повинно відбуватися на тому судовому засіданні, в ході якого було подане клопотання про застосування відповідного заходу. Крім того, Закон про захист від домашнього насильства 2005 року передбачав, що у разі домашнього фізичного, психологічного або сексуального насильства суди можуть видавати заборонні приписи або вживати інших заходів для видалення злочинця із житла, забороняти наближатися до будинку або місця роботи жертви, тимчасово позбавляти кривдника опіки над дитиною або застосовувати обов'язкові навчальні програми. Національні суди повинні швидко ухвалювати такі рішення і можуть наказати вжити тимчасових заходів (рішення має бути ухвалене протягом 24 годин) у термінових справах. Крім того, Законом про захист дітей 2000 року було створене Державне агентство з питань захисту дітей та регіональні відділи соціальної допомоги, уповноважені вживати заходів щодо захисту дітей, які перебувають у небезпеці.

Болгарія / Беваква та С. (Bevacqua and S.) (71127/01)

[Рішення остаточне з 12.09.2008 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2012\)162](#)

Вдосконалення розслідувань і кримінальних проваджень, що стосуються дітей, потерпілих від домашнього насильства

Після рішення Європейського суду з прав людини національні суди встановили, що дитина стала жертвою жорстокого поводження з боку свого батька, який мав право опіки після розлучення. 2016 року апеляційний суд визнав батька винним у завданні тілесних ушкоджень доньці та наклав на нього штраф. 2015 року суд надав право опіки матері дитини.

Хорватія / М. і М. (M. and M.) (10161/13)

[Рішення остаточне з 03.12.2015 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2020\)228](#)

Захист дітей від домашнього насильства був посилений, зокрема завдяки ухваленню у 2014 році Протоколу щодо порядку дій у разі жорстокого поводження та бездоглядності дітей. Він встановив детальний порядок, якого повинні дотримуватися фахівці в цій галузі (поліція, прокурори, судді, служби соціального забезпечення та медичний персонал), і який застосовується до всіх можливих форм жорстокого поводження з дітьми. Крім того, кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з дітьми з боку члена сім'ї була посилена в 2015 році внаслідок змін до Кримінального кодексу. Крім того, в межах проєкту у сфері захисту дітей у кримінальному провадженні, започаткованого 2014 року Міністерством юстиції у співпраці з ЮНІСЕФ, муніципальні та окружні суди були оснащені пристроями відеозв'язку, необхідними для отримання свідчень від дітей – стверджуваних жертви або свідків домашнього насильства, які беруть участь у кримінальному провадженні. Зрештою, у ряді рішень Конституційного суду, ухвалених у період з 2017 по 2019 рік, підкреслювався обов'язок держави надавати дітям можливість брати активну участь у кримінальному провадженні проти тих, хто жорстоко з ними поводився.

Зміни до цивільного законодавства, що посилюють захист від домашнього насильства

2003 року з урахуванням обставин справи до Цивільного процесуального кодексу внесено зміни, які дозволили всім жертвам домашнього насильства звертатися по захист, вимагаючи від влади невідкладного вжиття тимчасових заходів. Закон дозволяє потерпілим звертатися до компетентних судів з вимогою накласти тимчасову заборону на доступ до житла осіб, присутність яких у ньому може призвести до насильства. Якщо подальше спільне проживання неможливе через насильство або погрози з боку подружжя або близької до сім'ї особи, Цивільний кодекс передбачає, що суди можуть обмежити доступ цих осіб до житла або видалити їх звідти. Зрештою, якщо (колишній) чоловік під час шлюбу або після розлучення вчиняє фізичне або психічне насильство щодо подружжя або особи, що проживає з ним, суди ухвалюють рішення про те, що він не має права на альтернативне житло.

Словаччина / E. S. and others (E. S. and Others) (8227/04)

[Рішення остаточне з 15.12.2009 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2012\)50](#)

Підвищення ефективності розслідування випадків сексуального насильства стосовно дітей

2003 року за фактами цієї справи ухвалено Закон про запобігання та протидію домашньому насильству, покликаний забезпечити, зокрема, співпрацю між прокуратурою та установами з захисту дітей. Закон визначає дії або бездіяльність, що становлять домашнє насильство, зокрема сексуальне насильство стосовно дітей, і надає потерпілим право отримувати інформацію і користуватися консультаціями та послугами з реабілітації та соціальної реінтеграції. 2004 року Закон про деякі заходи з захисту жертв злочинів передбачав, що діти, потерпілі від сексуальних злочинів, мають право на безплатну психологічну допомогу і підтримку, а також на безплатну юридичну допомогу. Беручи до уваги Закон 2004 року про захист і заохочення прав дитини, генеральний прокурор видав 2006 року наказ, відповідно до якого у справах, де існує загроза правам та інтересам дитини, повинні призначатися спеціалізовані прокурори. 2008 року поліція впровадила правила і методологію роботи працівників поліції, які спеціалізуються на розслідуванні випадків сексуального насильства, зокрема стосовно дітей. 2009 року видано посібник з належної практики, що роз'яснює слідчу діяльність органів прокуратури, особливо у справах про сексуальні злочини, який внесено до наказу прокуратури при Вищому суді касації й правосуддя та Міністерства адміністрації та внутрішніх справ. 2012 року генеральний прокурор Румунії та генеральний інспектор поліції Румунії видали спільний наказ, спрямований на забезпечення оперативності розслідувань.

Румунія / M. i C. (M. and C.) (29032/04)

[Рішення остаточне з 27.12.2011 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2013\)233](#)

Криміналізація інтрузивного фотографування, що зачіпає особисту недоторканність дітей

Справа стосується порушення приватного життя дитини-заявниці, бо шведське законодавство станом на 2002 рік, коли стався конкретний вчинок вітчима заявниці, який таємно намагався зняти заявницю оголеною в їхній ванній кімнаті з сексуальною метою, не забезпечило захист її права на повагу до свого приватного життя відповідно до позитивних зобов'язань держави за статтею 8 Конвенції.

Швеція / Седерманн (Södermann) (5786/08)

[Рішення остаточне з 12.11.2013 р.](#)

[Остаточна резолюція CM/Res\(2014\)106](#)

2013 року до Кримінального кодексу внесено положення про «інтрузивне фотографування». Це положення криміналізувало за певних обставин акти прихованого знімання осіб у приватних місцях, таких як ванні кімнати та роздягальні, без їхнього дозволу, забезпечуючи тим самим захист приватного життя, як це передбачено Конвенцією.

Тематичний інформаційний бюлетень

Вдосконалення кримінальних проваджень та відшкодування збитків дітям, потерпілим від злочинів

2014 року за фактами справи, що стосується недоліків судових проваджень, пов'язаних з домашнім насильством, якого зазнала дитина, Міністерство внутрішніх справ і прокуратура видали керівні принципи щодо розгляду заяв про скоєння злочину і координації кримінальних розслідувань з боку судової поліції й прокуратури. Відповідно до цих керівних принципів скарги, що стосуються злочинів проти дітей, вважаються особливими та невідкладними й розглядаються у прискореному порядку в спеціальних кімнатах для слухань, пристосованих до потреб дітей, у разі наявності таких кімнат. До того ж були організовані цільові тренінги для суддів, прокурорів, працівників органів внутрішніх справ, співробітників служб соціального захисту та захисту дітей, психологів. Бездіяльність Органу з захисту дітей у питаннях перевірки скарг на жорстоке поводження, передання їх до поліції та вжиття належних заходів для захисту потерпілих тягне за собою покарання відповідно до нового Кримінального кодексу.

Після внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу 2014 року обов'язок ex officio кримінальних судів ухвалювати рішення про компенсацію в разі недієздатності або обмеженої дієздатності потерпілої особи замінено обов'язком законного представника потерпілої особи або прокурора пред'являти цивільний позов про відшкодування збитків. Проте суди зобов'язані інформувати потерпілих та їхніх законних представників про їхнє право вимагати відшкодування збитків шляхом пред'явлення цивільного позову.

Нові законодавчі гарантії захисту дітей від тілесних покарань

Після рішення ЄСПЛ, яке стосується нездатності держави захистити дитину-заявника від жорстокого поводження з боку її вітчима, якого виправдали за висунутими проти нього кримінальними обвинуваченнями після того, як той послався на «розумне тілесне покарання» як на обставину, що звільняє від відповідальності, в Англії та Уельсі норму про обставину, що звільняє від відповідальності, у вигляді «розумного тілесного покарання», що містилася в Законі про дітей 2004 року, вилучили і замінили «розумним покаранням». Застосування цієї обставини було обмежене справами за обвинуваченням у «звичайному нападі», зокрема справами, у яких заподіяна шкода тимчасова або незначна. На цю обставину більше не можна посилалися, якщо фізичне покарання дорівнює нападові із заподіянням реальних тілесних ушкоджень дітям, жорстокому поводженню або тяжчим злочинам, пов'язаним з нападом. У Північній Ірландії аналогічні законодавчі положення були введені наказом 2006 року про реформування законодавства (різні положення) (Північна Ірландія). У Шотландії Закон про кримінальне судочинство 2003 року передбачив захист від обвинувачень у нападі на дитину за дотримання певних умов (іменованій як «виправданий напад»). Визначальні критерії (тобто характер скоєного, обставини, за яких це сталося, будь-який вплив, чи то фізичний, чи психологічний) відображають критерії ЄСПЛ з оцінювання того, чи підпадає жорстоке поводження під дію статті 3 Конвенції.

*Румунія / Д. М. Д.
(D. M. D.)
(23022/13)*

[Рішення остаточне з
03.01.2018 р.](#)

[План дій](#)

[Статус виконання: на
розгляді](#)

*Велика Британія /
А. (25599/94)*

[Рішення остаточне з
23.09.1998 р.](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2009\)75](#)

1.2. Захист від жорстокого поводження в школі і при виселенні з дому

Оперативні заходи щодо запобігання насильству серед учнів у школах

У 2006–2015 роках Міністерство національної освіти підготувало стратегічні плани дій щодо запобігання насильству у сфері освіти у відповідь на порушення, виявлені в цій справі, що була порушена у зв'язку з завданням смертельного ножового поранення синові заявників іншим учнем перед школою і нездатністю влади забезпечити нагляд за шкільними приміщеннями. Відповідно до вищезазначених планів у провінціях, районах та школах створено виконавчі ради, відповідальні за запобігання насильству та його деескалацію серед учнів. Крім того, з 2013 року школи зобов'язані на початку кожного навчального року готувати план дій щодо заходів психологічного та соціального характеру для боротьби з випадками насильства серед учнів.

Що стосується школи, де стався інцидент, то вжито додаткових заходів безпеки: зведено дротяний паркан, біля воріт охорони розміщено охоронця, збільшено кількість чергових учителів і встановлено систему відеоспостереження. Аналогічні заходи впроваджено по всій країні в період з 2009 по 2015 рік.

*Туреччина / Каяк
(Kayaak) (60444/08)*

[Рішення остаточне з
10.10.2012 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2016\)302](#)

Законодавчі та оперативні заходи із запобігання сексуальному насильству стосовно учнів з боку вчителів

У період з 1991 по 2011 рік Міністерство освіти видавало керівні принципи для шкіл щодо вдосконалення механізмів захисту дітей у школах, зокрема від потенційного сексуального насильства з боку вчителів. Ці керівні принципи передбачали нову політику щодо захисту дітей, зокрема повідомлення про випадки жорстокого поводження з дітьми та їх розслідування; встановлення нового порядку шкільних інспекцій з конкретним аналізом правил щодо захисту дітей; призначення у школах контактної особи зі зв'язків з державними органами з питань захисту дітей; підготування вчителів та організацію інформаційних зустрічей з батьками, а також заохочення розкриття інформації дітьми.

У лютому 2016 року Міністерство освіти також оновило порядок реагування на проблеми захисту дітей. Крім того, 2012 року неповідомлення поліції про сексуальні злочини щодо дітей стало кримінальним злочином.

Ба більше, Закон «Діти передусім» 2015 року законодавчо закріпив ключові елементи національних керівних принципів щодо захисту дітей і зобов'язав деяких фахівців, зокрема вчителів, повідомляти Агенцію у справах дітей та сім'ї (створена 2014 року і відповідає за нагляд за безпекою й добробутом дітей) про жорстоке поводження з дітьми. Ним також вимагається від усіх організацій, що працюють з дітьми, зокрема шкіл, провести оцінювання ризиків і підготувати Заяви про захист дітей з описом порядку усунення будь-яких виявлених ризиків. Закони 2012 та 2016 років про Національне бюро з питань перевірки (діти та вразливі особи) впровадили обов'язкові процедури перевірки осіб, які працюють з дітьми.

*Ірландія / О'Кіф
(O'Keefe) (35810/09)*

[Рішення остаточне з
28.01.2014 р.](#)

[План дій](#)

[Статус виконання: на
розгляді](#)

Тематичний інформаційний бюлетень

Захист дітей при виселенні з дому

Для запобігання жорстокому поводженню з дітьми при виселенні з дому Цивільний процесуальний кодекс 2013 року передбачив, що в разі присутності неповнолітньої особи виконавче провадження виконується за участю представника Головного управління захисту дітей і соціальної допомоги та, якщо останній вважатиме це за необхідне, за участю призначеного ним психолога. 2010 року Національний союз судових виконавців і Міністерство внутрішніх справ встановили порядок, якого повинна дотримуватися поліція при супроводі судових виконавців під час виселення з дому. Крім того, Головне управління соціальної допомоги та захисту дітей і повітові інспекції поліції встановили конкретні процедури для забезпечення належного співробітництва з питань, пов'язаних з операціями поліції, які стосуються неповнолітніх.

Румунія / Іоан Поп та інші (Ioan Pop and Others) (52924/09)

[Рішення остаточне з 06.03.2017 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2018\)65](#)

1.3. Захист від підневільного стану

Ухвалення кримінального законодавства, що посилює захист дітей від підневільного стану

2003 року до Кримінального кодексу внесено зміни, спрямовані на запобігання порушенням, подібним до виявлених у цій справі, бо чинні кримінально-правові норми не надавали заявникові, неповнолітньому мігрантові, що утримувався в підневільному стані, конкретного та ефективного захисту. Злочини, пов'язані з підневільним станом, тепер можуть бути встановлені, якщо відомо про вразливість або залежність особи, а не про критерій «зловживання» станом слабкості або залежності особи, який використовували в текстах, що застосовувалися раніше. Крім того, Кримінальний кодекс ввів презумпцію вразливості неповнолітніх або осіб, проти яких скоюють злочини після прибуття до Франції. Також закон вніс неповноліття потерпілих до переліку обставин, які обтяжують покарання. Покарання збільшено до п'яти років позбавлення волі та штрафу розміром 150 000 євро або до семи років позбавлення волі та штрафу розміром 200 000 євро, якщо злочини скоєні щодо неповнолітньої особи або групи осіб.

Крім того, закон 2007 року визначив новий кримінальний злочин – торгівлю людьми, що карається позбавленням волі на сім років і штрафом розміром 150 000 євро. Цей злочин карається позбавленням волі на строк до десяти років і штрафом розміром 1 500 000 євро, якщо скоєний щодо неповнолітнього.

Що стосується заявниці, то національні цивільні суди присудили заявниці належній суми щодо невиконаної заробітної плати плюс компенсацію, а також 15 245 євро компенсації за «значну психологічну травму», якої вона зазнала.

Франція / Сільяден (Siliadin) (73316/01)

[Рішення остаточне з 26.10.2005 р.](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2011\)210](#)

2. ТРИМАННЯ ДІТЕЙ ПІД ВАРТОЮ

2.1. Тримання дітей під вартою в кримінальному провадженні

Законодавство, що посилює гарантії прав дітей, які перебувають під вартою

2005 році ухвалено Закон про захист неповнолітніх, спрямований на запобігання порушенням, подібним до виявлених у цій справі, у зв'язку з надмірно тривалим досудовим утриманням неповнолітнього в слідчому ізоляторі для дорослих. Закон встановив принципи і процедури захисту неповнолітніх, зокрема їхній добробут, у центрах тримання під вартою і в'язницях. Зокрема, тюремне ув'язнення і обмеження свободи – крайні заходи для неповнолітніх. Крім того, у місцях тримання під вартою неповнолітні мають утримуватися окремо від дорослих, а також мати доступ до психологічної підтримки та професійного підготування. В Управлінні у справах неповнолітніх Директорату безпеки взятих під варту неповнолітніх так само тримають окремо від дорослих. Законом також передбачено, що провадження у правоохоронних органах та слідчі дії щодо неповнолітніх виконують управління у справах неповнолітніх директоратів безпеки та відділи у справах неповнолітніх при прокуратурах.

Туреччина / Нарт (Nart) (20817/04)

[Рішення остаточне з 06.08.2008 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2016\)304](#)

Захист дітей, яких утримують у поліцейській дільниці

Закон про захист неповнолітніх 2005 року передбачив гарантії запобігання порушенням, подібним до виявлених у цій справі, у зв'язку з утриманням дитини в поліцейській дільниці без повідомлення про це органів опіки та піклування. Законом передбачено, що після порушення кримінального провадження щодо неповнолітніх підрозділ у справах неповнолітніх правоохоронного органу повідомляє про це одного з батьків або опікуна неповнолітнього, колегію адвокатів та орган з питань соціального обслуговування і захисту дітей. Крім того, протягом тримання під вартою в поліції неповнолітнього можуть супроводжувати найближчі родичі. Ба більше, 2017 року Міністерство юстиції створило кімнати для процесуальних інтерв'ю, які використовують для давання свідчень дітьми. Зрештою, згідно з протоколом, підписаним між поліцією та Міністерством у справах сім'ї, праці та соціальних служб, перша повідомляє друге про всі провадження, порушені щодо дітей, які потребують захисту.

Туреччина / Тарак і Дене (Tarak and Dene) (70472/12)

[Рішення остаточне з 09.07.2019 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2020\)116](#)

Законодавство, спрямоване на запобігання свавільному утриманню неповнолітніх в ізоляторах для неповнолітніх

2010 року за фактами цієї справи до Закону про поміщення дітей у приймальники-розподільники для неповнолітніх внесено зміни, що передбачають вичерпний перелік чітко визначених підстав для поміщення дітей у приймальники-розподільники для неповнолітніх і порядок такого поміщення. Крім того, Кримінальний процесуальний кодекс 2012 року передбачає, що затримання може застосовуватися до неповнолітнього лише у разі, якщо його або її підозрюють або обвинувачують у скоєнні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, за умови, що застосування іншого запобіжного заходу не може бути ефективним. Про затримання і взяття під варту неповнолітнього негайно сповіщають його батьків.

Україна / Ічин та інші (Ichin and Others) (28189/04)

[Рішення остаточне з 21.03.2011 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2017\)357](#)

Тематичний інформаційний бюлетень

Запобігання затриманню дітей з особливими потребами та створення спеціальних закладів з догляду за такими дітьми

**Ірландія / Д.Г. (D.G.)
(39474/98)**

Відповідно до Закону про дітей 2001 року (який повністю набув чинності 2007 року) суд не може ухвалити рішення про тримання під вартою дитини, поки не переконається в тому, що тримання під вартою – єдиний прийнятний спосіб поведіння з дитиною.

[Рішення остаточне з
16.08.2002 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

Закон 1991 року про догляд за дітьми зі змінами та доповненнями покладає на Виконавчу службу охорони здоров'я встановлені законом обов'язки щодо дітей, які потребують особливого догляду або захисту. Щодо дітей-правопорушників, то запроваджено низку нових заходів громадського впливу на дітей, які застосовує Служба пробації, що надало судам більше альтернатив до тримання під вартою неповнолітніх правопорушників.

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2014\)234](#)

Закон 2011 року про внесення змін до законодавства про догляд за дітьми створив законодавчу базу для розгляду Високим судом справ про особливий догляд замість застосування Високим судом іманентної юрисдикції. Відповідно до цього закону Управління з питань медико-санітарної інформації та якості медичних послуг (HIQA) реєструватиме спеціалізовані центри. Спеціалізований центр забезпечує безпечне стаціонарне лікування дітей та молоді, які потребують спеціалізованої цільової допомоги й поведінку яких вважають небезпечною для них самих або інших. Утримання дитини в спеціалізованому центрі за постановою Високого суду розглядають як крайній захід, що застосовується на найкоротший термін і коли інші форми інтернатного або громадського догляду вважають непридатними.

2.2. Тримання під вартою дітей-мігрантів

Заборона тримання під вартою дітей-мігрантів без супроводу

**Бельгія /
Мубіланзіла Маєка
та Канікі Мітунга
(Mubilanzila Mayeka
and Kaniki Mitunga)
(13178/03)**

З метою запобігання повторному триманню під вартою дитини-мігранта без супроводу в установі для дорослих, 2012 року ухвалено закон, що забороняє тримання під вартою дітей-мігрантів без супроводу. За наявності сумнівів щодо віку дитини, закон 2007 року передбачив, як виняток, що дитину можна утримувати під вартою щонайбільше протягом шести днів, з наданням спеціальної медичної та соціальної допомоги, для визначення її віку. Ба більше, відповідно до Закону 2004 року для кожної дитини-мігранта без супроводу призначають опікуна. Опікун має право оскаржити наказ про депортацію і повинен брати участь у процесі пошуку довгострокового рішення для дитини. Крім того, закон 2012 року вимагає від Управління у справах іноземців переконатися в тому, що дитину-мігранта без супроводу належно приймуть і доглянуть у країні, що прийматиме його або її після депортації.

[Рішення остаточне з
12.01.2007 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2014\)226](#)

Заборона утримання дітей-мігрантів разом з їхніми сім'ями в закритих установах

**Бельгія /
Мусхаджієва
(Muskhadzhiyeva)
(41442/07)**

Після рішення ЄСПЛ стосовно утримання дітей-мігрантів та їхніх матерів, що підлягають видворенню, у слідчому ізоляторі, що не відповідає вимогам Конвенції, 2011 року ухвалено закон, який передбачає, що діти-мігранти та їхні сім'ї не повинні взагалі триматися в закритих установах. Тримання під вартою можливе в місцях, пристосованих для потреб сімей з дітьми, на короткий термін і тільки за особливих обставин або як крайній захід, якщо сім'я не дотримується умов розміщення у відкритих приміщеннях. Крім того, наразі існують різні варіанти розміщення нелегальних мігрантів або сімей з дітьми, які шукають притулку, такі як розміщення у відкритих будинках для однієї сім'ї або у відкритих центрах для шукачів притулку.

[Рішення остаточне з
19.04.2010 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2016\)](#)

3. ДОСТУП ДІТЕЙ ДО СУДУ

Скасування строку давності щодо страхових дій, ініційованих неповнолітніми

Щоб запобігти невідповідним обмеженням доступу дітей до суду з питань страхування, 2014 року до Закону про страхування 1874 року внесено зміни, які передбачають, що трирічний термін позовної давності за будь-якою дією, що стосується страхового поліса, не можна застосовувати до неповнолітніх та осіб, визнаних недієздатними, до дня їхнього повноліття або поновлення їхньої цивільної дієздатності. Крім того, новий закон передбачає, що будь-яка сума, що підлягає виплаті неповнолітній особі або особі, яку визнано недієздатною, відповідно до договору страхування, повинна бути внесена на депозитний рахунок і залишатися на ньому до досягнення особою повноліття або скасування рішення про визнання особи недієздатною.

Бельгія / Станьо (Stagno) (1062/07)

[Рішення остаточне з 07.10.2009 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2014\)111](#)

Забезпечення права дітей на доступ до суду, який переглядає остаточні постанови про опіку

2014 року після рішення ЄСПЛ стосовно браку доступу до суду для оскарження остаточної постанови про опіку над дітьми, мати яких була засуджена умовно, набув чинності Закон про внесення змін до Закону про дітей і неповнолітніх осіб (постанови про опіку). Він створив механізм, що забезпечує право батьків, опікунів, дітей і молодих людей на доступ до суду, який переглядає остаточні постанови про опіку. Крім того, Кримінальний кодекс 2014 року передбачає, що позбавлення батьківських прав на дітей у зв'язку із засудженням за певні кримінальні злочини більше не буде автоматичним, а може призначити суд після розгляду всіх обставин справи. У разі зміни обставин правопорушник може звернутися до суду з клопотанням про скасування або зміну умов позбавлення батьківських прав.

Мальта / М. Д. та інші (M. D. and Others) (64791/10)

[Рішення остаточне з 17.10.2012 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2014\)265](#)

Що стосується індивідуальних заходів, то після рішення ЄСПЛ органи влади продовжили відстежувати, як змінювалися обставини, що могли б вплинути на постанову про опіку, й у червні 2012 року діти возз'єдналися зі своєю матір'ю.

Доступ дітей до правової допомоги та неупередженого суду

Щоб запобігти новим порушенням Конвенції у зв'язку з неможливістю для дитини, обвинуваченої у скоєнні злочину, дістати доступ до адвоката, а згодом і до неупередженого суду, 2013 року внесено зміни до Закону про судочинство в справах неповнолітніх 1982 року. Він прямо передбачає право дітей, обвинувачених у скоєнні злочину, на доступ до адвоката і на обов'язковий захист *ex officio* у разі взяття неповнолітньої особи під варту. Крім того, згідно з новим законом, провадження у справах неповнолітніх складається тільки з однієї стадії і його виконує суд у сімейних справах. Це підвищило неупередженість судів, бо вони більше не можуть ухвалювати рішень про проведення попереднього розслідування, а потім вирішувати по суті справи.

Польща / Адамкевіч (Adamkiewicz) (54729/00)

[Рішення остаточне з 04.10.2010 р.](#)

[План дій](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2014\)171](#)

Тематичний інформаційний бюлетень

Доступ до кримінального суду обвинувачених дітей з порушеннями інтелектуального розвитку

Щоб дати можливість обвинуваченим дітям з порушеннями інтелектуального розвитку ефективно брати участь у судовому процесі, лорд[якщо це посада] – головний суддя видав 2000 року «Практичне керівництво щодо проведення судових процесів над дітьми й неповнолітніми особами в Королівському суді», в якому, зокрема, рекомендується таке: місця для сидіння повинні бути на одному рівні; перуки й мантії слід зняти; в суді не слід носити формений одяг; необхідно влаштувати часті перерви; сім'я повинна сидіти разом з обвинуваченим; необхідно забезпечити безперешкодну комунікацію із законними представниками; більшість медіа повинні спостерігати тільки через відеокамери; жодного представника громадськості не можна допускати до зали суду. Крім того, Закон про поліцію і правосуддя 2006 року вніс зміни до Закону 1999 року про правосуддя у справах неповнолітніх і про свідчення у кримінальних справах і передбачив, що деякі вразливі обвинувачені, зокрема неповнолітні, можуть за згодою суду свідчити судові як свідки за межами залу суду в режимі відеоконференції. Крім того, 2007 року лорд – головний суддя видав переглянуте Практичне керівництво, що містило заходи, яких необхідно було вжити для забезпечення того, щоб обвинувачений розумів, що відбувається, міг стежити за судовим розглядом, і щоб судовий розгляд вівся зрозумілою йому мовою.

**Велика Британія /
С. К. (S. C.) (60958/00)**

[Рішення остаточне з
10.11.2004 р.](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2011\)171](#)

4. ПРАВА ДІТЕЙ У ПИТАННЯХ СІМЕЙНОГО ПРАВА

4.1. Право доступу, опіка над дітьми та возз'єднання сім'ї

Забезпечення дотримання прав дитини на спілкування з батьками протягом шлюборозлучного процесу

Щоб запобігти повторному порушенню Конвенції через нездатність влади забезпечити дотримання права матері на спілкування з сином, наданого остаточним рішенням суду, 2008 року за фактами цієї справи до Цивільного процесуального кодексу внесено зміни. Він передбачив, що орган, який забезпечує виконання рішень, що стосуються опіки над дітьми або права на спілкування, може звертатися по допомогу до поліції та соціальних служб та накладати штрафи на сторону, яка не виконує вимоги. Крім того, Сімейний кодекс 2009 року передбачає, що сторони у шлюборозлучному процесі можуть клопотати про тимчасові заходи щодо опіки над дітьми, які повинні бути розглянуті або негайно, або протягом двох тижнів після слухання, в ході якого було подане це клопотання. Постанова суду оскарженню не підлягає, але може бути змінена тим же судом. Національні суди можуть призначати заходи для захисту дитини та вимагати, щоб один з батьків зустрічався з дитиною при другому з батьків або третій особі, або вимагати, щоб один з батьків зустрічався з дитиною в певному місці. Такі заходи можуть бути вжиті й після закінчення шлюборозлучного процесу.

Заявниця розпочала регулярне спілкування зі своєю дитиною 2003 року.

Оперативне забезпечення дотримання прав дитини на спілкування з батьками протягом шлюборозлучного процесу або провадження у справі про опіку

У відповідь на висновки ЄСПЛ, у яких критикується незабезпечення владою дотримання прав заявника на спілкування з його дитиною, 2015 року набув чинності новий Закон про сім'ю. Він встановив суворі терміни для національних судів у провадженнях, що стосуються сімейних справ. Він також передбачив можливість ухвалення *ex officio* рішень з питань, пов'язаних з правами на спілкування, виконання *ex officio* таких рішень і можливість вжиття *ex officio* тимчасових заходів, пов'язаних з правами на спілкування протягом шлюборозлучного процесу або провадження у справі про опіку. Крім того, 2015 року реформовано систему апеляційної юрисдикції, у межах якої введено спеціальну юрисдикцію для оскарження справ, пов'язаних із сімейними питаннями. Ба більше, новий Закон про сім'ю передбачає, що той з батьків, який не є опікун, має як право, так і обов'язок на спілкування з дитиною, тоді як другий з батьків, який є опікун, зобов'язаний забезпечувати й заохочувати такі контакти, а з батьків, що перешкоджають цьому, можуть бути стягнуті збитки.

**Болгарія / Мінчева
(Mincheva)
(21558/03)**

[Рішення остаточне з
02.12.2010 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2012\)153](#)

**Хорватія / Рибич
(Ribic) (27148/12)**

[Рішення остаточне з
02.07.2015 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2018\)281](#)

Тематичний інформаційний бюлетень

Законодавство про мирне врегулювання спорів щодо права відвідування

У відповідь на рішення ЄСПЛ стосовно браку з боку національних судів особливої обачності в провадженнях, що стосуються батьківських прав, та незабезпечення дотримання прав заявників на відвідування, до Цивільного процесуального кодексу (ЦПК) внесено зміни, а 2008 року набув чинності Закон про соціально-правовий захист дітей. Відповідно до цього законодавства у справах, що стосуються неповнолітніх дітей (за винятком випадків домашнього насильства), суди можуть призупинити провадження у справі на строк до трьох місяців і зобов'язати сторони взяти участь у медіаційних зустрічах або сімейній терапії. Суди можуть також наказати вжити тимчасових заходів і розпорядитися про поміщення дитини, життя або розвиток якої перебувають під загрозою, у «придатне для неї середовище» на необхідний термін. Що стосується виконання судових рішень щодо неповнолітніх дітей, то, відповідно до змінених положень КПК, національні суди можуть наказати батькам, які не виконують своїх обов'язків, взяти участь у позасудових зустрічах, пройти сімейну терапію або розробити план, що дозволяє здійснювати поступовий контакт з дитиною. Як крайній захід, суд може постановити про примусове возз'єднання одного з батьків з дитиною.

У тих справах, де діти все ще були неповнолітні, національні суди після рішення ЄСПЛ надали заявникам право на відвідування.

**Чехія / Реслова
(Reslova) (7550/04)**

[Рішення остаточно з
18.10.2006 р.](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2011\)99](#)

Возз'єднання дітей з батьками в країні походження

Щоб запобігти повторним порушенням права матері без громадянства на сімейне життя у зв'язку з неадекватною реакцією влади на її прохання повернути її дочку до Алжиру, 2015 року внесено зміни до Закону про правовий захист неповнолітніх. Він передбачає порушення спеціальних проваджень у справах, що стосуються дітей-мігрантів без супроводу, а також пошук сім'ї дитини і возз'єднання, які мають керуватися принципом забезпечення найкращих інтересів дитини. Крім того, 2009 року Верховний суд встановив перелік критеріїв, якими повинні керуватися суди в питаннях возз'єднання сімей, повністю дотримуючись найкращих інтересів дитини. Крім того, створено національну організацію – *Національний центр зі спостереження за дитинством (Observatorio Nacional de la Infancia)*, на яку покладено завдання захисту дітей і централізації всіх відповідних скарг.

**Іспанія / Салек
Барді (Salek Bardi)
(66167/09)**

[Рішення остаточно з
24.08.2011 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2018\)150](#)

Закони, що закріплюють найкращі інтереси дитини в сімейних спорах

Щоб запобігти новим порушенням прав батьків на спілкування з дітьми з боку центрів соціальної роботи та національних судів, 2019 року набув чинності новий Сімейний кодекс. Він змінив повноваження центрів соціальної роботи та національних судів для покращення становища дітей у сімейних спорах та забезпечення ефективного впровадження принципу найкращих інтересів дитини. Новий кодекс значно розширив використання консультацій і медіації у сімейних справах, передбачивши, що батьки повинні відвідувати попередні консультації в центрі соціальної роботи, перш ніж звертатися до суду по рішення про права опіки, утримання і спілкування з дитиною. Крім того, національні суди можуть видавати тимчасові заборони, зокрема наказувати, щоб спілкування відбувалося при фахівцеві центру соціальної роботи, де перебуває дитина, й ухвалювати рішення *ex officio* про будь-які заходи щодо захисту найкращих інтересів дитини. Крім того, відповідно до Закону про соціальне забезпечення 2018 року, центри соціальної роботи можуть надавати різні послуги з догляду, зокрема «допомогу сім'ї на дому», яка забезпечує професійні консультації та допомогу всім членам сім'ї, а також догляд за нужденними дітьми.

**Словенія / А. В. (A. V.)
(878/13)**

[Рішення остаточно з
09.07.2019 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2020\)82](#)

Підвищення ефективності виконання рішень про опіку

Після рішення ЄСПЛ, яке стосувалося невиконання владою рішень про опіку і возз'єднання заявниці з її дітьми, 2011 року ухвалено Закон про примусове виконання. Він передбачав, що національні суди мають виключну юрисдикцію у справах, що стосуються повернення дитини тому з батьків, хто має права опіки. Крім того, він передбачає, що суди повинні звертати особливу увагу на необхідність максимально захищати найкращі інтереси дитини при виконанні рішень, що стосуються дітей. Отже, компетентний суд має надати триденний термін для добровільного передання дитини одному з батьків або іншому опікунові. У разі невиконання постанови суду за зазначений термін, суд накладає штраф на відповідальну особу. У крайньому разі дитину забирають насильно і передають одному з батьків або іншому опікунові. Суди також можуть просити орган соціального захисту надати допомогу у виконавчому провадженні. Якщо життя або розвиток дитини перебувають під загрозою, суд виносить постанову про її негайне передання одному з батьків або іншому опікунові.

Чорногорія / Міюскович (Mijuskovic) (49337/07)

[Рішення остаточне з 21.12.2010 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2016\)225](#)

Возз'єднання сімей дітей, які проживають за кордоном

Щоб уникнути повторного порушення Конвенції внаслідок відмови влади дозволити дочці заявниці від попереднього шлюбу возз'єднатися з нею в Нідерландах, 2006 року Міністерство юстиції ухвалило нову політику щодо права неповнолітніх на возз'єднання сім'ї з одним із батьків, що легально проживає в Нідерландах. Відповідно до цієї політики, критерій «фактичних сімейних зв'язків», який використовують для визначення існування права на возз'єднання сім'ї, тепер вважають наявним, якщо сімейне життя існує в тому розумінні, яке надається тлумаченням ЄСПЛ статті 8 Конвенції.

Нідерланди / Тукуабо-Текле та інші (Tuquabo-Tekle and Others) (60665/00)

[Рішення остаточне з 01.03.2006 р.](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2016\)108](#)

Дочці заявниці видано в'їзну візу, а заявниці – дозвіл на проживання 2010 року.

4.2. Права дітей у питаннях встановлення родинних зв'язків

Повноваження судів щодо призначення тестів на батьківство або материнство

Щоб усунути неможливість примусити стверджуваного батька виконати постанову суду про проведення тесту ДНК за позовами про батьківство, 2003 року ухвалено новий Закон про сім'ю. Ним передбачено, що суд може вимагати проведення медичних тестів для встановлення батьківства або материнства, які необхідно провести протягом трьох місяців з моменту ухвалення судом постанови. Відповідно до нині встановленої національної судової практики, неявку особи на медичний огляд для встановлення батьківства або материнства вважають доказом на користь протилежної сторони.

Хорватія / Микулич (Mikulic) (53176/99)

[Рішення остаточне з 04.09.2002 р.](#)

[Остаточна резолюція ResDH\(2006\)69](#)

Батьківство стверджуваного батька встановлено 2002 року, і заявниці (його дочці) призначено аліменти.

Тематичний інформаційний бюлетень

Гнучкі терміни подання заяв про встановлення батьківства

Щоб усунути жорсткі часові межі, встановлені законодавством, які перешкоджали використанню однієї з можливостей судового визнання батьківства, 2008 року ухвалено зміни до Закону 1991 року про дітей (родинний і правовий статус). Закон передбачає трирічний термін, починаючи з дати, коли зацікавлена особа може встановити, що їй уперше стало відомо про інформацію, яка дозволяє їй ідентифікувати свого стверджуваного батька. Позивач повинен переконати національний суд в тому, що, попри зусилля з установаження свого батьківства, які були розумні за даних обставин, раніше виявити таку інформацію не вдалося. Крім того, припинення або скасування попереднього провадження у справі про встановлення батьківства у зв'язку із закінченням строку давності не може бути підставою для припинення будь-якого нового провадження у справі про встановлення батьківства, порушеного після змін 2008 року.

Кіпр / Фінікаріду
(23890/02)

[Рішення остаточне з 20.03.2008 р.](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2010\)43](#)

Усунення обмежень на позови про визнання батьківства

2016 року набув чинності новий Закон про батьківство, який надає безумовне право пред'являти позов про встановлення батьківства, зокрема, дітям, народженим поза шлюбом до 1 жовтня 1976 року, які не пред'являли такого позову до жовтня 1981 року. Такий позов можуть розглядати суди, попри наявність попереднього судового рішення про утримання від встановлення батьківства відповідно до чинного на той час законодавства. Для розгляду такого нового позову більше не потрібно спочатку визнавати недійсним або скасовувати в порядку позачергової апеляції остаточне попереднє рішення.

Фінляндія / Гренмарк (Grönmark)
(17038/04)

[Рішення остаточне з 06.10.2010 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2018\)326](#)

Визнання батьківства щодо дітей, які народилися за кордоном за договором сурогатного материнства

2015 року пленум Касаційного суду встановив, що дозволяється переписувати дані з іноземних свідоцтв про народження дітей, народжених внаслідок договорів сурогатного материнства, якщо ці свідоцтва відповідають вимогам Цивільного кодексу щодо дійсності. 2017 року з метою усунення невизначеності, коли в іноземних свідоцтвах про народження батьками зазначають біологічного батька, а також передбачувану матір, Касаційний суд встановив, що в такому разі можна переписувати дані біологічного батька зі свідоцтва про народження. Проте Касаційний суд не погодився з необхідністю переписування даних про біологічну матір, вважаючи, що зазначення «матір'ю» жінки, яка не народила, не відповідає дійсності. У такому разі передбачувана матір може розв'язати це питання шляхом усиновлення. Крім того, відповідно до циркуляра Міністерства юстиції від 2013 року, повинні видаватися французькі свідоцтва про громадянство, якщо іноземні документи цивільного стану, що свідчать про батьківський зв'язок дитини з французьким чоловіком, відповідають вимогам Цивільного кодексу щодо дійсності. Одна лише підозра в існуванні іноземного договору сурогатного материнства не достатня підстава для відмови в задоволенні таких заяв.

Франція / Маннессон (Mennesson)
(65192/11)

[Рішення остаточне з 26.09.2014 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2017\)286](#)

Влада видала дітям, про яких ішлося, свідоцтва про французьке громадянство.

Право усиновлених дітей на отримання інформації про свою біологічну матір

2013 року Конституційний суд визнав неконституційним положення національного законодавства, що забороняло усиновленим особам доступ до інформації про своїх біологічних матерів без надання судам права перевіряти бажання матерів зберігати анонімність. На розгляді парламенту перебуває законопроект, що встановлює процедуру, якої повинні дотримуватися суди для зв'язку з біологічною матір'ю, коли біологічна дитина запитує відповідну інформацію. Ця законодавча прогалина була тим часом заповнена прецедентною практикою Касаційного суду, яка сформувалася 2017 року і якою встановлено, що суди, які отримують такі запити, можуть конфіденційно зв'язатися з біологічною матір'ю для визначення її волі.

2015 року суд Трієста у справах неповнолітніх після нової заяви, поданої заявницею, постановив повідомити заявницю про особу її біологічної матері.

*Італія / Годеллі
(Godelli) (33783/09)*

[Рішення остаточно з
18.03.2013 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2015\)176](#)

Право дітей мати етнічне походження, відмінне від походження своїх батьків у документах цивільного стану

Закон про документи цивільного стану 2012 року передбачив, що етнічна належність батьків дитини може бути зареєстрована у свідоцтві про народження дитини згідно з їхнім проханням та на підставі їхніх власних заяв. Коли дитині виповнюється 16 років, її етнічна належність реєструється за її власним бажанням відповідно до її власної заяви. Відомості про етнічну належність, що містяться у свідоцтві про народження та інших документах, що посвідчують особу та цивільний стан, у разі потреби можуть бути виправлені на запит зацікавленої особи відповідно до її власної заяви.

Національне цивільне провадження було відновлене, і Верховний суд зобов'язав компетентний орган реєстрації актів цивільного стану змінити етнічну належність у свідоцтві про народження заявника з молдовської на румунську.

*Молдова / Чуботару
(Ciubotaru)
(27138/04)*

[Рішення остаточно з
27.07.2010 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2016\)84](#)

Скасування строків давності для позовів дітей про встановлення батьківства

Відповідно до Цивільного кодексу 2007 року, позов про встановлення батьківства не обмежується строком позовної давності протягом усього життя дитини. Хоча Конституційний суд 2008 року встановив, що ця норма застосовується тільки до дітей, народжених після набрання чинності новим законодавством, згідно з практикою, сформованою Конституційним судом 2016 року, строк позовної давності один рік з моменту народження дитини застосовується тільки до позовів, пов'язаних зі встановленням батьківства, поданих матір'ю або законним представником дитини, але не до позовів, поданих самою дитиною. Отже, ніякі позови про встановлення батьківства, подані дітьми, не можуть бути відхилені у зв'язку із закінченням строку давності, незалежно від дати народження дітей.

*Румунія / Калін
(Calin) (25057/11)*

[Рішення остаточно з
19.10.2016 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2018\)418](#)

Оперативне врегулювання судами питань батьківства

2001 року, за фактами справи щодо неспроможності національних судів оперативного врегулювати питання про батьківство через відмову передбачуваного батька пройти тест ДНК, до Цивільного кодексу внесено зміни. Ними передбачено, що у справах про встановлення батьківства, коли відповідач не дає згоди на дізнання й обстеження, суддя має право розглядати цей факт як такий, що свідчить проти відповідача. Крім того, Цивільний процесуальний кодекс 2001 року передбачав, що в разі необґрунтованого недотримання вимог судді можуть наказати провести обстеження в примусовому порядку. Відповідно до практики Касаційного суду, сформованої 2009 року, національні суди після вивчення всіх наявних доказів зобов'язані визначити, чи відповідач – батько.

*Туреччина / Ебру
й Тайфун Енґін
Чолак (Ebru and
Tayfun Engin Colak)
(60176/00)*

[Рішення остаточно з
30.08.2006 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2018\)189](#)

Позов заявника про встановлення батьківства був прийнятий.

Тематичний інформаційний бюлетень

Скасування строків давності щодо подання позовів про встановлення батьківства

Цивільний кодекс 2003 року встановив виняток з річного терміну позовної давності, дозволяючи позивачам посилаючись на наявність обставин, які могли б виправдати затримку в поданні позову про встановлення батьківства. Після рішення Конституційного суду від 2012 року, який визнав річний строк позовної давності неконституційним, згаданий строк було скасовано. Тож чинний Цивільний кодекс не встановлює ніяких строків для подання позовів про встановлення батьківства.

Туреччина / Турнали (Turnali) (4914/03)

[Рішення остаточно з 06.11.2009 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2017\)17](#)

4.3. Діти, які перебувають під опікою закладів соціального захисту

Захист майнових прав дітей органами соціального забезпечення

Щоб запобігти повторним порушенням у зв'язку з неспроможністю Центру соціального забезпечення і судів захистити майнові інтереси дітей в договорі обміну нерухомістю та надати їм розумну можливість ефективно оскаржити його, проведено законодавчі реформи. Закон про сім'ю 2015 року передбачив, що центри соціального забезпечення більше не компетентні ухвалювати рішення з питань розпорядження майном, що належить дітям. Наразі такі справи розв'язують національні суди в межах незмагальної процедури, керуючись найкращими інтересами дитини. Крім того, національні суди мають право, на вимогу центру соціального забезпечення, дитини та/або одного з її батьків, позбавляти одного або обох батьків права розпоряджатися майном дитини. У тому, що стосується права дітей оскаржувати рішення щодо їхніх майнових прав, Законом про сім'ю 2015 року створено Центр спеціальної опіки (ЦСО), спеціалізований незалежний орган, уповноважений представляти і захищати найкращі інтереси вразливих осіб, зокрема дітей. У провадженнях щодо майнових питань компетентний суд призначає співробітника ЦСУ спеціальним опікуном дитини. Крім того, Законом про сім'ю передбачено, що дитина повинна бути поінформована про рішення суду, його наслідки і своє право подати апеляцію.

Хорватія / С. Л. та Й. Л. (S. L. and J. L.) (13712/11)

[Рішення остаточно з 19.10.2015 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2018\)120](#)

Заборона поміщення дітей до спеціалізованих установ лише через матеріальне становище батьків

Цивільним кодексом 2012 року передбачено, що неналежні умови проживання і матеріальне становище батьків *самі з себе* не можуть бути підставою для ухвалення судом рішення про поміщення дитини до установи. Найкращі інтереси дитини мають першорядне значення, а поміщення до спеціалізованих установ наразі допоміжний захід після вичерпання інших альтернативних варіантів. Подібні положення внесено до Закону про сім'ю 2012 року. Крім того, Законом про соціально-правовий захист дітей зі змінами та доповненнями від 2006 року передбачено, що після вилучення дітей з-під опіки батьків компетентні органи повинні мати ціллю ефективного возз'єднання сім'ї і надавати батькам негайну і всебічну допомогу, зокрема щодо клопотань про надання фінансової та іншої соціальної допомоги. Крім того, змінами до правил цивільного судочинства, ухваленими у 2008 і 2012 роках, посилено право дитини бути заслуханою і передбачено, що протягом усього судового розгляду дитину може супроводжувати особа на її вибір.

Чехія / Валлова та Валла (Wallová and Walla) (23848/04)

[Рішення остаточно з 23.03.2007 р.](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2013\)218](#)

Збереження родинних зв'язків дітей, яких поміщено у спеціалізовані установи

Щоб виправити неспроможність влади підтримувати контакт між дітьми, яких поміщено у спеціалізовані установи, та їхніми сім'ями, впроваджено ряд законодавчих реформ. Цивільним кодексом, зі змінами та доповненнями від 2012 і 2013 років, передбачено право дитини бути заслуханою судом під час провадження, що зачіпає її інтереси, зокрема пов'язаного з усиновленням дитини. Крім того, Цивільний кодекс регламентував відносини між біологічними батьками і дитиною в процесі розлучення, фізичного розділення і переривання спільного проживання і встановив принцип, згідно з яким діти повинні підтримувати контакти з обома батьками. Зрештою, законодавством 2013 року передбачено, що суди повинні інформувати соціальні служби про випадки, коли їхнє втручання необхідне для підтримки рідної сім'ї, щоб дозволити дитині виховуватися в ній.

**Італія / Рода і
Бонфатті (Roda and
Bonfatti) (10427/02)**

[Рішення остаточне з
23.03.2007 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2016\)27](#)

Поміщення дітей у спеціалізовані установи та їхнє право на збереження зв'язків з сім'ями

Законодавчі реформи проведено після рішення ЄСПЛ про брак ефективного захисту з боку влади права дітей, яких поміщено до спеціалізованих установ, зберігати зв'язки з матір'ю. Закон 2001 року передбачив, що в постановах про поміщення до спеціалізованих установ має бути зазначено, яким чином опікун дитини повинен здійснювати опіку і як батьки та інші члени нуклеарної сім'ї повинні підтримувати зв'язки з дитиною, яку поміщено до спеціалізованих установ. У ньому також передбачено, що в постановах про поміщення повинна бути визначена тривалість поміщення, яка повинна бути фіксованою, виходячи з основної цілі – возз'єднання дитини з рідною сім'єю. Крім того, закон передбачає, що компетентна служба соціального забезпечення повинна сприяти відносинам дитини з сім'єю та її поверненню до неї. Зрештою, були організовані семінари для підвищення обізнаності суддів зі справами неповнолітніх і соціальних працівників з вимогами Конвенції в тлумаченні ЄСПЛ з питань сімейного права.

**Італія / Скоццарі
(Scozzari) (39221/98)**

[Рішення остаточне з
16.07.2000 р.](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2008\)53](#)

Ефективна участь батьків у провадженні щодо поміщення їхніх дітей у спеціалізовані установи

Щоб не допустити аналогічних порушень, пов'язаних з поміщенням дітей у спеціалізовану установу з їх наступним усиновленням без забезпечення участі матері в судовому розгляді та її юридичного представництва, за фактами справи ухвалено новий закон. Закон 2015 року про заохочення та захист дітей та молоді, що перебувають у небезпеці, зробив обов'язковим юридичне представництво батьків у провадженні, пов'язаних з поміщенням до спеціалізованої установи або усиновленням їхніх дітей. Крім того, рішення ЄСПЛ поширено серед 309 комісій з питань захисту дітей та молоді з метою запобігання аналогічним порушенням.

**Португалія /
Суареш де Мелу
(Soares de Melo)
(72850/14)**

[Рішення остаточне з
16.05.2016 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2019\)123](#)

Після ухвалення ЄСПЛ тимчасового заходу мати-заявниця відновила контакти зі своїми дітьми 2016 року. Після скасування оскаржуваного рішення Конституційним судом у 2016 році і в межах «угоди про заохочення та захист», укладеної компетентним судом із батьками, неповнолітні діти возз'єдналися з матір'ю-заявницею.

5. ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ВИКРАДЕННЯ ТА ПОВЕРНЕННЯ ДІТЕЙ

Удосконалення процедур повернення дітей відповідно до Гаазької конвенції

Румунія / Ігнакколо-Зеніде (Ignaccolo-Zenide) (31679/96)

У відповідь на це рішення, яке стосується невиконання владою судової заборони, що вимагає повернення дітей до заявниці після їх викрадення батьком, у Румунії ухвалено Закон 2004 року про імплементацію Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей (далі – «Гаазька конвенція») (зі змінами та доповненнями від 2014 року). Насамперед ним передбачено: створення єдиного суду (Бухарестського трибуналу у справах дітей і сім'ї), компетентного розглядати заяви про повернення дітей відповідно до Гаазької конвенції; встановлення процедури, що дозволяє національним судам накладати, як засіб стримування, штраф на одного з батьків, який відмовляється повернути дитину або дозволити відвідування; двотижневий термін, протягом якого один з батьків повинен виконати зобов'язання повернути дитину. Крім того, Закон 2004 року про захист і розвиток прав дитини передбачає, що дитина має право підтримувати особисті відносини і прямі контакти з батьками, а здійснення цих прав встановлює судовий орган. Ба більше, новий Цивільний процесуальний кодекс передбачає особливий порядок виконання судових рішень щодо неповнолітніх.

[Рішення остаточне з 25.01.2000 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2015\)185](#)

Посилення кримінального покарання у справах про викрадення дітей

Іспанія / Іглесіас Хільта А. У. І. (Iglesias Gil and A. U. I.) (56673/00)

2002 року за фактами справи, яка стосувалася браку з боку влади гарантії права заявниці на опіку над її дитиною, яку викрав власний батько, до Кримінального кодексу внесено зміни, що передбачають суворіше покарання, кваліфікуючи викрадення дитини як кримінальний злочин, що також полегшило національним судам подання запитів про міжнародне співробітництво та заходи в таких справах.

[Рішення остаточне з 29.07.2003 р.](#)

2000 року дитина повернулася до матері, яка, отже, відновила свої права на опіку.

[Остаточна резолюція ResDH\(2006\)76](#)

Забезпечення швидкого та ефективного провадження відповідно до Гаазької конвенції

Польща / Оллер Камінска (Oller Kaminska) (28481/12)

Закон 2018 року спрямований на регулювання повноважень і процедур, яких повинен дотримуватися компетентний центральний орган влади (міністр юстиції) у справах, на які поширюється дія Гаазької конвенції та інших відповідних міжнародних документів (зокрема «Брюссельської постанови II біс»). Відповідно до закону, завдання центрального органу влади полягає в тому, щоб приймати відповідні клопотання і оперативно розглядати їх, контролювати стан розгляду й інформувати заявників, які проживають за кордоном, про стан їхніх справ. Крім того, закон вніс зміни до Цивільного процесуального кодексу для оптимізації судового розгляду, передбачаючи, зокрема: введення шеститижневого строку розгляду запиту (в першій інстанції та під час апеляції); введення касаційної скарги на рішення по суті справи про викрадення дитини та обов'язок обґрунтовувати ці рішення *ex officio*; розгляд запитів відповідно до Гаазької конвенції тільки обраними регіональними судами та одним апеляційним судом (Варшавський апеляційний суд); введення обов'язку експертів негайно готувати свій висновок у цих справах; введення обов'язкового представництва сторін адвокатом.

[Рішення остаточне з 18.04.2018 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Статус виконання: на розгляді](#)

Заявниця возз'єдналася зі своєю дочкою 2012 року.

Нове законодавство вдосконалило адміністративне та судове провадження у справах про міжнародне викрадення дітей

2009 року ухвалено закон, спрямований на вдосконалення розгляду справ про міжнародне викрадення дітей. Він, зокрема, передав ці справи до єдиного кантонального суду, віддав перевагу укладенню мирових угод у конфліктах між батьками, об'єднав рішення про повернення з примусовими заходами і містив вимогу до кантонів призначити єдиний орган, відповідальний за виконання. Крім того, закон передбачає, що сторони повинні, по змозі, бути заслухані судом і що діти повинні бути заслухані належним чином. Зрештою, компетентний суд зобов'язано співпрацювати з компетентними органами держави, у якій дитина постійно проживала безпосередньо перед викраденням.

2007 року поліції та судовим органам Італії в співробітництві з владою Швейцарії вдалося знайти в Мозамбіку таємне укриття, де переховувалася мати сина заявника. Її вислали та зрештою повернули до Швейцарії. Отже, заявник возз'єднався зі своїм сином.

Швейцарія / Б'янкі (Bianchi) (7548/04)

[Рішення остаточне з 22.09.2006 р.](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2008\)58](#)

Створення спрощених і прискорених процедур повернення, що стосуються міжнародного викрадення дітей

Закон про повернення дітей 2017 року встановив нову національну процедуру відповідно до процедури повернення за Гаазькою конвенцією, щоб спростити і прискорити повернення незаконно переміщених дітей. Новий закон доповнив Закон про незмагальне судочинство, який набув чинності 2005 року й уже передбачав об'єднання повноважень щодо розгляду запитів про повернення і відновлення контактів між викраденою дитиною та постраждалим(ою) батьком/матір'ю. Він, зокрема, ввів таке: під час процедури повернення необхідно підтримувати або відновлювати контакти між дитиною й покинутим батьком/матір'ю, якщо це не матиме негативного впливу на найкращі інтереси дитини; розпорядження про повернення повинно містити виконавчий лист; ніякі винятки, які вже були розглянуті на першій стадії процедури, не допускаються на стадії виконання. Крім того, розпорядження про повернення підлягає негайному виконанню – навіть при поданні апеляції, якщо суд не передбачить виняток з конкретних причин. Зрештою, можуть бути вжиті такі заходи, як призначення радника для надання допомоги дитині під час процедури повернення.

Австрія / М. А. (М. А.) (4097/13)

[Рішення остаточне з 15.04.2015 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2018\)273](#)

Прискорення адміністративного та спеціалізованого судочинства відповідно до Гаазької конвенції

У відповідь на висновки ЄСПЛ 2019 року набув чинності Закон про імплементацію Гаазької конвенції. Він передбачає, що після отримання запиту від органу влади іноземної держави компетентне міністерство негайно звертається до компетентного центру соціального захисту та ініціює процедуру повернення в компетентному суді. Законом передбачено стислі терміни ухвалення рішення: шість тижнів для ухвалення судом рішення щодо запиту про повернення і вісім днів з моменту остаточного слухання для ухвалення рішення. Крім того, він уніфікував ці провадження, наділивши лише два національні суди компетенцією щодо їх ведення. Крім того, у тому, що стосується ефективного виконання рішень про повернення, Законом про сім'ю 2015 року передбачено штрафи і позбавлення волі на строк до шести місяців для сторін, що перешкоджають виконавчому провадженню. У крайньому разі він передбачає примусове вилучення дитини за допомогою поліції.

Хорватія / Караджич (Karadzic) (35030/04)

[Рішення остаточне з 15.03.2006 р.](#)

[План дій](#)

[Статус виконання: на розгляді](#)

Після рішення Європейського суду заявниця і батько дитини дійшли згоди про те, що дитина житиме з батьком, а заявниця матиме регулярні контакти з дитиною. Заявниця здійснювала свої батьківські права до досягнення її сином повноліття у 2013 році.

Тематичний інформаційний бюлетень

Упорядкування та прискорення дій національних органів влади щодо виконання виконавчих листів у межах процедур повернення дітей

Закон Республіки Сербської про виконавче провадження 2003 року передбачав добровільне повернення дитини особою, зазначеною у виконавчому листі, протягом трьох днів після отримання такого рішення. Національні суди накладатимуть штрафи в разі невиконання і, за потреби, звертатимуться по допомогу до органів опіки. У крайньому разі дитину вилучать примусово. Крім того, національні суди зобов'язані захищати інтереси дитини під час виконання постанови про опіку. Ба більше, викрадення дітей підпадає під дію Закону Республіки Сербської про домашнє насильство 2005 року: він передбачає, що у ситуаціях викрадення дітей поліція, прокуратура, органи опіки та суди зобов'язані забезпечувати захист потерпілих і розглядати такі справи в першочерговому порядку.

Рішення суду про надання права опіки заявниці було виконане, і вона возз'єдналася зі своїм сином 2007 року.

Нові цивільні процедури, які прискорюють повернення викрадених на міжнародному рівні дітей і посилюють медіацію в спорах між батьками

Цивільно-процесуальний кодекс 2008 року встановив спеціальні процедури, пов'язані з міжнародним викраденням дітей, які привели до: визначення спеціального суду, компетентного в процедурах повернення, наділення національних судів повноваженнями ухвалювати рішення про умови повернення дитини та/або про тимчасові заходи, що стосуються контакту заявника зі своєю дитиною, і впровадження встановленого законом шеститижневого строку для ухвалення судом рішення по суті.

Крім того, особливу увагу приділено медіації у спорах між батьками. Роль неформального медіатора у спорах щодо міжнародного викрадення дітей виконує OILPC (Управління міжнародно-правового захисту дітей), завдання якого знаходити рішення, які б мали якнайменше негативних наслідків для сімейних криз, викликаних незаконним міжнародним переміщенням дітей.

**Боснія і Герцеговина
/ Собота-Гаїч
(Sobota-Gajic)
(27966/06)**

[Рішення остаточно з
06.02.2008 р.](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2011\)45](#)

**Чехія / Макреді
(Macready) (4824/06)**

[Рішення остаточно з
04.10.2010 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2012\)21](#)

6. ЗАХИСТ ВІД ДИСКРИМІНАЦІЇ

6.1. Сімейне право та спадкування

Усиновлення другим партнером у неодружених одностатевих парах

Зміни до законодавства внесені з метою уникнення повторення дискримінації особи, яка живе в стабільних гомосексуальних відносинах і не може, згідно з внутрішнім законодавством, усиновити дитину іншого партнера без розриву юридичного зв'язку матері з дитиною (усиновлення другим партнером). 2013 року набув чинності Закон про внесення змін до Цивільного кодексу та Закону про зареєстроване цивільне партнерство, що дозволяє усиновлення другим партнером в одностатевих парах (зареєстрованих або ні) без припинення сімейних відносин з біологічним(ою) батьком/матір'ю.

Австрія / X та інші (X and Others) (19010/07)

[Рішення остаточно з 19.02.2013 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2014\)159](#)

Дискримінація щодо батьків позашлюбних дітей у питаннях опіки

Для ліквідації дискримінації в питаннях опіки щодо батьків дітей, народжених поза шлюбом, проти батьків, які спочатку мали батьківську владу, а потім розійшлися або розлучилися з матір'ю, ухвалено законодавчі заходи. Закон 2013 року, що вносить зміни до Закону про опіку над дітьми і Закону про імена, полегшив спільну опіку батька і матері, навіть якщо мати дитини, народженої поза шлюбом, усе ще має опіку над дитиною. Крім того, за наявності угоди між батьками, вони можуть здобути спільну опіку шляхом подання угоди реєстраторові (судовий розгляд угоди про опіку більше не потрібен). Зрештою, закон передбачає судовий контроль з питань опіки. У разі, коли згоди не можна досягти, батько дитини може для здобуття опіки звернутися до суду, який ухвалює рішення відповідно до інтересів дитини, над якою буде встановлена опіка. Суд, навіть без згоди матері, може вирішити, що опіку повинні здійснювати обоє батьків або, якщо спільна опіка не відповідає інтересам дитини, опіку можуть передати батькові дитини.

Австрія / Шпорер (Sporer) (35637/03)

[Рішення остаточно з 03.05.2011 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2015\)19](#)

Усунення дискримінації, пов'язаної зі встановленням родинних зв'язків, від якої потерпають діти, народжені поза шлюбом

У відповідь на висновки ЄСПЛ 1987 року ухвалено Закон про внесення змін до різних правових положень, що стосуються родинних зв'язків, яким змінено відповідні положення Цивільного кодексу. Отже, Цивільним кодексом передбачено, що матір дитини – особа, зазначена у свідоцтві про народження дитини. Тому добровільне визнання з боку матері відтепер не потрібне. Крім того, що стосується наслідків встановлення родинних зв'язків для сімейних і спадкових прав, то закон встановлює загальний принцип рівності різних методів встановлення родинних зв'язків. Зрештою, було скасоване положення Цивільного кодексу, що дискримінували дітей, народжених поза шлюбом, у питаннях спадкування.

BEL / Маркс (Marckx) (6833/74)

[Рішення остаточно з 13.06.1979 р.](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(88\)3](#)

Усунення дискримінації позашлюбних дітей у питаннях спадкування

З метою усунення дискримінації, якої зазнають позашлюбні діти в питаннях спадкування супроти їхніх законно народжених братів і сестер, національні суди негайно виконали рішення ЄСПЛ, відмовившись від застосування статті 760 Цивільного кодексу, яка встановлювала різні підходи до законороджених і позашлюбних дітей. Закон 2001 року про реформу прав спадкування удови/вдівця і позашлюбної дитини кодифікував ці зміни і усунув дискримінацію між позашлюбними та іншими дітьми.

Франція / Мазурек (Mazurek) (34406/97)

[Рішення остаточно з 01.05.2000 р.](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2005\)25](#)

Тематичний інформаційний бюлетень

Припинення дискримінації, пов'язаної зі спадкуванням, якої зазнають діти, народжені поза шлюбом

У відповідь на рішення ЄСПЛ 2011 року набув чинності другий Закон про рівні права спадкування для дітей, народжених поза шлюбом, який вніс зміни до Цивільного процесуального і Податкового кодексу. Згідно з ним усі діти, народжені поза шлюбом, матимуть законне право спадкування щодо своїх батьків і родичів по батьківській лінії. У разі, коли держава стає законним спадкоємцем, діти дістають право вимагати від держави компенсацію.

Німеччина / Брауер (Brauer) (3545/04)

[Рішення остаточне з 28.05.2009 р.](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2012\)83](#)

Припинення дискримінації в питаннях опіки щодо батьків позашлюбних дітей

Вжито законодавчих заходів для запобігання дискримінації щодо батьків дітей, народжених поза шлюбом, які не могли здобути спільну опіку, якщо мати дитини не давала на це згоди, супроти батьків, які спочатку мали батьківську владу, а потім розійшлися або розлучилися. Закон про реформування батьківської опіки з боку батьків, які не перебувають у шлюбі одне з одним, набув чинності 2013 року й передбачив, що за клопотанням одного з батьків спільна опіка надається за умови, якщо це не суперечить найкращим інтересам дитини. Цей інтерес вважається наявним, якщо мати не представить ніяких аргументів, які могли б суперечити такій спільній опіці, і якщо такі аргументи не є з інших причин очевидні для національних судів.

Німеччина / Цаунеггер (Zaunegger) (22028/04)

[Рішення остаточне з 03.03.2010 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2014\)163](#)

У цій справі національні суди надали спільну опіку обом батькам за особливим спрощеним порядком.

Усунення дискримінації, пов'язаної зі встановленням родинних зв'язків, дітей, чиї батьки померли до їхнього народження

Справа стосується дискримінації, якої зазнала дитина, визнана своїм батьком, який помер до її народження, у листах з узаконення позашлюбної дитини, які, згідно з внутрішнім законодавством, не мали зворотної сили з моменту народження дитини. 1998 року за фактами цієї справи до Цивільного кодексу було внесено зміни, а механізм листів з узаконення позашлюбної дитини було замінено визнанням батьківства в судовому порядку. Це судове визнання має зворотну силу з моменту народження дитини.

Нідерланди / Камп і Боурімі (Camp and Bourimi) (28369/95)

[Рішення остаточне з 03.10.200 р.](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2007\)57](#)

6.2. Освіта

Ліквідація дискримінації в питаннях доступу до школи лише за ознакою проживання

З метою ліквідації дискримінації, якої зазнавали діти, рідною мовою яких була французька та які проживали в певних нідерландськомовних районах і не мали змоги відвідувати заняття з французької мови, 1970 року проведено і завершено законодавчі, зокрема конституційні, та інституційні реформи. Ці реформи охоплювали визнання та організацію голландської, французької та німецької громад, а також Фламандського, Валлонського та Брюссельського регіонів. Шість віддалених районів/комун, на які поширювалося рішення ЄСПЛ, стали невіддільною частиною Фламандського регіону. З метою сприяння культурній однорідності мовних спільнот було узаконено обмеження надання освіти французькою мовою в цих районах лише франкомовним дітям, які живуть там разом з батьками. Отже, встановлена ЄСПЛ дискримінація лише за ознакою проживання зникла внаслідок вищезазначених реформ.

Бельгія / Бельгійська мовна справа (Belgian linguistic case) (1474/62)

[Рішення остаточне з 23.07.1968 р.](#)

[Остаточна резолюція 12/04/1972](#)

[Меморандум Уряду Бельгії \(1972\)](#)

Право дітей не здобувати релігійну освіту в школі

З метою усунення негативного впливу на учнів, чиї батьки були агностики, і яким, попри їхнє бажання, не надано курс етики, і, як наслідок, в атестатах цих учнів не було оцінок з предмета «Релігія/Етика», 2014 року внесено зміни до розпорядження міністра освіти 1992 року про організацію релігійного навчання. Ними було скасовано мінімальний поріг (три учні, які цікавляться курсом етики), для організації міжшкільної групи. Отже, будь-який учень, який бажає записатися до класу етики замість релігійного навчання, може зробити це.

*Польща / Гжелак
(Grzelak) (7710/02)*

[Рішення остаточне з
22.11.2010 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2014\)85](#)

Забезпечення освіти з урахуванням релігійних і філософських переконань батьків та їхніх дітей

2005 року до Закону про освіту внесено зміни, покликані гарантувати право батьків на те, щоб освіта їхніх дітей відповідала їхнім власним релігійним і філософським переконанням. Він удосконалив систему звільнення від занять з курсу «Християнська релігія і філософія» (ХРФ), передбачивши, що батькам достатньо повідомити школи про своє бажання отримати звільнення, щоб їхні діти могли скористатися звільненням від занять без зазначення жодної причини. У контексті законодавчих змін 2008 року вищезгадані курси перейменовано на «Релігію, філософські концепції життя й етики», а викладання на цих курсах повинно було вестися в об'єктивному, критичному та плюралістичному дусі, з дотриманням прав людини. Закон передбачив, що школи повинні поважати релігійні та філософські переконання учнів та їхніх батьків і забезпечувати право на рівноцінну освіту. Крім того, 2008 року парламент ухвалив нове положення з визначення предмета освіти, яке більше не надає невиправданої переваги християнській вірі. Християнство згадується як одне, але не єдине джерело, на якому повинні ґрунтуватися фундаментальні цінності освіти. Навчальну програму відповідним чином адаптовано. Зрештою, будь-який спір про застосування застереження про звільнення може бути передане до національних судів, які визнають пряму дію рішень ЄСПЛ, а отже розглянуть це питання для запобігання будь-якому новому порушенню Конвенції.

Норвегія / Фолґере та інші (Folgerø and Others) (15472/02)

[Рішення остаточне з
29.06.2007 р.](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2011\)237](#)

6.2.1. Освіта ромських дітей

Ліквідація сегрегованих класів та доступ ромських дітей до освіти

З метою ліквідації дискримінації ромських дітей через брак об'єктивного і розумного обґрунтування їх поміщення до класів, що складаються лише з ромів, 2010 року набули чинності зміни до Закону про початкову і середню освіту. Змінений закон забезпечує чітку основу для доступу ромських дітей до звичайної освіти. Для них більше не створюють, у разі недостатнього знання мови, окремих класів (лише для ромів), наразі вони навчаються за звичайною повномасштабною навчальною програмою, як усі інші учні. Зміни до закону заклали також підґрунтя для надання цільової допомоги ромським дітям, зокрема дозволивши створити спеціальну програму для дітей, які не володіють хорватською мовою. З 2010 року в початкових школах посилено штат помічників учителів з числа ромів, фінансує яких держава, для забезпечення безперешкодного доступу ромських дітей до якісної початкової освіти. Крім того, вторинним законодавством, ухваленим 2013 року, передбачено, що обов'язкове тестування дітей хорватською мовою повинно проводитися до їх зарахування до початкових шкіл і на основі об'єктивних критеріїв. Ба більше, 2013 року змінами до законодавства введено обов'язкове відвідування дитячих садків і дошкільних установ усіма дітьми у віці до семи років, щоб забезпечити, зокрема, набуття ромськими дітьми достатніх мовних навичок перед вступом до школи.

Хорватія / Орсус та інші (Orsus and Others) (15766/03)

[Рішення остаточне з
16.03.2010 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2017\)385](#)

Тематичний інформаційний бюлетень

Хоча заявники досягли 15-річного віку, а отже більше не були зобов'язані продовжувати освіту першого ступеня, для них усе ще були доступні вечірні класи в разі бажання завершити освіту. Заявники також мали право скористатися механізмами допомоги, запровадженими для покращення доступу ромів до освіти.

Закриття сегрегованої школи та полегшення доступу ромських дітей до освіти

Щоб покласти край сегрегації ромських учнів у 12-й початковій школі Аспропіргоса, якої стосувалося оскарження, цю школу закрито 2014 року. Усіх учнів зараховано до 11-ї початкової школи Аспропіргоса, а також до інших шкіл. Для підтримки учнів, які погано володіють грецькою мовою, і сприяння їх інтеграції до національної системи освіти, крім звичайних класів, створено класи адаптації та підтримки відповідно до французької моделі «пріоритетних зон освіти». Крім того, у 2010 і 2013 роках міністр освіти видав циркуляри, які передбачили право ромських учнів бути зарахованими або переведеними до школи без підтвердження місця проживання або іншого документа, зазвичай необхідного для всіх інших учнів. Директорам шкіл також доручено зараховувати ромських дітей на основі «шкільної картки», створеної для ромських дітей, вести пошук ромських дітей для забезпечення їх зарахування та обов'язкової вакцинації. Зрештою, законом 2016 року в Міністерстві праці та соціальної солідарності створено Спеціальний секретаріат з питань соціальної інтеграції ромів, який відповідає зокрема за питання освіти ромів.

Усіх заявників шкільного віку зараховано до 11-ї початкової школи Аспропіргоса. Заявникам, які досягли повноліття, міністерським циркуляром 2013 року запропоновано відвідувати школи «другого шансу» або школи, створені для дорослих.

Греція / Сампані та інші (Sampani and Others) (59608/09)

[Рішення остаточне з 29.04.2013 р.](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2017\)96](#)

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЗНИК СПРАВ

Австрія / М. А. (M. A.) (4097/13)	20	Польща / Гжелак (Grzelak) (7710/02)	24
Австрія / Х та інші (X and Others) (19010/07)	22	Польща / Оллер Камінска (Oller Kaminska) (28481/12)	19
Австрія / Шпорер (Sporer) (35637/03)	22	Португалія / Суареш де Мелу (Soares de Melo) (72850/14)	18
Бельгія / Бельгійська мовна справа (Belgian linguistic case) (1474/62)	23	Румунія / Д. М. Д. (D. M. D.) (23022/13)	5
Бельгія / Мубіланзіла Маєка та Канікі Мітунга (Mubilanzila Mayeka and Kaniki Mitunga) (13178/03)	9	Румунія / Ігнакколо-Зеніде (Ignaccolo-Zenide) (31679/96)	19
Бельгія / Мусхаджієва (Muskhadzhiyeva) (41442/07)	9	Румунія / Іоан Поп та інші (Ioan Pop and Others) (52924/09)	7
Бельгія / Станьо (Stagno) (1062/07)	10	Румунія / Калін (Calin) (25057/11)	16
BEL / Маркс (Marckx) (6833/74)	22	Румунія / М. і С. (M. and C.) (29032/04)	4
Велика Британія / А. (25599/94)	5	Словаччина / Е. С. та інші (E. S. and Others) (8227/04)	4
Велика Британія / С. К. (S. C.) (60958/00)	11	Словенія / А. В. (A. V.) (878/13)	13
Болгарія / Беваква та С. (Bevacqua and S.) (71127/01)	3	Туреччина / Ебру й Тайфун Енгін Чолак (Ebru and Tayfun Engin Colak) (60176/00)	16
Болгарія / Мінчева (Mincheva) (21558/03)	12	Туреччина / Каяк (Kajak) (60444/08)	6
Боснія і Герцеговина / Собота-Гаїч (Sobota-Gajic) (27966/06)	21	Туреччина / Нарт (Nart) (20817/04)	8
Греція / Сампані та інші (Sampani and Others) (59608/09)	25	Туреччина / Тарак і Дєпе (Tarak and Dere) (70472/12)	8
Ірландія / Д. Г. (D. G.) (39474/98)	9	Туреччина / Турналі (Turnali) (4914/03)	17
Ірландія / О'Кіф (O'Keefe) (35810/09)	6	Україна / Ічин та інші (Ichin and Others) (28189/04)	8
Іспанія / Іглєсіас Хіль та А. У. І. (Iglesias Gil and A. U. I.) (56673/00)	19	Фінляндія / Гренмарк (Grönmark) (17038/04)	15
Іспанія / Салек Барді (Salek Bardi) (66167/09)	13	Франція / Мазурек (Mazurek) (34406/97)	22
Італія / Годеллі (Godelli) (33783/09)	16	Франція / Маннессон (Mennesson) (65192/11)	15
Італія / Рода і Бонфатті (Roda and Bonfatti) (10427/02)	18	Франція / Сільяден (Siliadin) (73316/01)	7
Італія / Скоццарі (Scozzari) (39221/98)	18	Хорватія / Караджич (Karadzic) (35030/04)	20
Кіпр / Фінікаріду (23890/02)	15	Хорватія / М. і М. (M. and M.) (10161/13)	3
Мальта / М. Д. та інші (M. D. and Others) (64791/10)	10	Хорватія / Микулич (Mikulic) (53176/99)	14
Молдова / Чуботару (Ciubotaru) (27138/04)	16	Хорватія / Орсус та інші (Orsus and Others) (15766/03)	24
Нідерланди / Камп і Боурімі (Camp and Bourimi) (28369/95)	23	Хорватія / Рибич (Ribic) (27148/12)	12
Нідерланди / Тукуабо-Текле та інші (Tuquabo-Tekle and Others) (60665/00)	14	Хорватія / С. Л. та Й. Л. (S. L. and J. L.) (13712/11)	17
Німеччина / Брауер (Brauer) (3545/04)	23	Чехія / Валлова та Валла (Wallová and Walla) (23848/04)	17
Німеччина / Цаунеггер (Zaunegger) (22028/04)	23	Чехія / Макреді (Macready) (4824/06)	21
Норвегія / Фолґере та інші (Folgerø and Others) (15472/02)	24	Чехія / Рєслова (Reslova) (7550/04)	13
Польща / Адамкевіч (Adamkiewicz) (54729/00)	10	Чорногорія / Міюскович (Mijuskovic) (49337/07)	14
		Швейцарія / Б'янкі (Bianchi) (7548/04)	20
		Швеція / Седерманн (Södermann) (5786/08)	4

www.coe.int

Рада Європи – провідна організація із захисту прав людини континенту. Вона включає 47 держав-учасниць, 28 з яких є членами Європейського Союзу. Усі держави – учасниці Ради Європи підписали Європейську конвенцію з прав людини – договір, спрямований на захист прав людини, демократії та верховенства права. Європейський суд з прав людини здійснює нагляд за виконанням Конвенції в державах-учасниках.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE